

Dialogisesta kenttäm Metodista

1. Alustavasti voidaan sanoa, että tietomme mistä tahansa perinneyhteisöistä on peräisin kahdesta lähteestä, tutkittavan perinneyhteisön jäseneltä ja sen ulkopuoliselta tutkijalta. Perinneyhteisön jäsen edustaa sitä 'toista' kulttuuria, josta jotain halutaan tietää ja sanoa, tutkija taas sitä perinneyhteisölle vierasta mutta tutkimuksen ymmärtämisen kannalta tärkeää kohdekulttuuria, josta tutkimusprosessin käynnistävä, perinneyhteisöön kohdistuva uteliaisuus on peräisin ja jonka edustajille tästä ilmiöstä halutaan jotain kertoa.

2. Näin määritelty 'toisuus' merkitsee sitä, että tiedonintressin alkuperä on toinen kuin tutkittavan ilmiön todellisuussympäristö. Tästä syntyy erikoislaatuinen, ristikkäinen alistussuhde, jonka puhdas hallinta on tyylikkään tutkimussuorituksen perusedellytys. Toisaalta tiedonintressiä luova ja ylläpitävä ulkopuolinen yhteisö, jota tutkija edustaa, alistaa perinneyhteisön tietopääomaa omaan hallintaansa leikkaamalla siitä haluamansa kokaisen ja muotoisen kappaleen, jota se alkaa muokata ja käyttää tutkimansa perinneyhteisön todellisuuden kuvastajana omiin tarkoituksiinsa. Toisaalta tutkittavan ilmiön todellisuus on ensisijaisesti perinneyhteisössä, mikä merkitsee sitä, että tutkimustiedolla voi olla arvoa vain, jos se kuvaa luotettavasti tuota 'toista' todellisuutta. Näin tutkija alistetaan perinneyhteisön todellisuuden rajoihin ja ehtoihin etenkin tiedonmuodostusprosessin alkuvaiheessa, jossa primaari tiedonhankinta tapahtuu.

3. Pelkistäen tämän ristikkäisalistuksen voi ilmaista sanomalla, että tutkija ja hänen käsitemaailmansa ei sinänsä ole kiinnostava. Hienoinen ajatusrakennelma, jota ei ole sovellettu mihinkään relevanttiin aineistoon, jää pelkäksi lupaukseksi. Se on vain virike, joka jää odottamaan sovellusta. Vasta sovellus antaa sille tieteellisen arvon, jos antaa. Toisinaan syntyy vaikutelma, että tutkimusaineistoa käytetään vain lennokkaiden oivallusten kuvittamiseen, ilmentää uhmakkuutta, jolla 'toisen'

kulttuurin todellisuutta ei tavoiteta. ”Olen tehnyt ratkaisuni; jos tosiasiat eivät sitä tue, sen pahempi tosiasioille.” Näin tuumiva tutkija ei itse asiassa jaksa etsiä pitkospuita toisen kulttuurin ymmärtämiseen vaan antautuu lempi-ideoilleen ja oman yhteisönsä häneen suuntaamille menestymispaineille.

4. Sillä hetkellä kun tutkijan kyky hahmottaa perinneilmiötä tutkittavan yhteisön todellisuuden asettamissa rajoissa ehtyy tai vie harhaan, hänen välittämänsä informaatio lakkaa olemasta tieteellistä. Tieteen kannalta pääongelmana ei enää ole tuon informaation ymmärtäminen vaan tiedonmuodostuksessa ilmenneen puutteen toteaminen ja sen vaikutusten eliminointi yrityksestä hahmottaa kyseistä perinneilmiötä. Tieteen arjen karu totuus on, että inspiroitunut ja kiehtovakin teksti menettää tieteellisen arvonsa, jos sen yhteys tutkittavan yhteisön todellisuuteen katkeaa. Se siirtyy impressionistisen esseistiikan puolelle, jossa tunte ja tyyli merkitsevät enemmän kuin asian koeteltavuus. Sieltä käsin se voi epäsuoria teitä vaikuttaa tieteelliseenkin tutkimukseen, joko varoitettavana esimerkkinä tai myös siemenenä toiseen tutkimuskokeeseen, jossa sen ideaa sovelletaan paremmin (ja usein aivan muuhun kohteeseen) katkaisematta yhteyttä tutkittavan perinneyhteisön todellisuuteen.

5. Lähdekritiikin perusongelma ei toisen kulttuurin tutkimisen metodologiassa ole kuitenkaan karkeiden väärinkäsitysten tai materiaalista pohjaa vailla olevien väitteiden karsimisessa. Ongelma on pikemminkin siinä, että tavanomainen kritiikki pitää silmällä tyylikkään väitteen malleja ja vakuuttavan todistelun ehtoja eikä välttämättä syvenny tutkimaan, saatiinko toisesta kulttuurista sellaista tietoa, joka ei olisi suoraan johdettavissa tiedeyhteisön sovinnaisista pitämyksistä ja juuri sillä hetkellä muodissa olevista ideoista tai tutkimustrendeistä. Ripaus yllätyksellisyyttä, pisara odottamatonta poikkeavuutta tuloksissa on yleensä paras tae siitä, että on todella jouduttu kosketuksiin ’toisen’ kulttuurin kanssa.

6. Tutkijan on siis alistuttava välineeksi, eräänlaiseksi keräilijän, kääntäjän ja tulkin yhdistelmäksi, voidakseen hahmottaa ja välittää tietoa toisesta todellisuudesta. Hänen on pidettävä luova mielikuvituksensa käynnissä mutta aisoissa: tätä tarkoitetaan, kun joskus puhutaan ”terveestä tutkijanmielikuvituksesta”. Tutkijan alistumista ei pidä käsittää heikkoudeksi. Tutkijan ja perinneyhteisön välinen suhde on sikäli symmetrinen, että ilman ulkopuolisen tutkijan mukanaan tuomaa uteliaisuutta ja tiedonintressiä tutkimusta ei syntyisi lainkaan. Itse lähtöasetelma työn käynnistyessä on tutkijapainotteinen. Tutkija tuo omasta yhtei-

söstään ne kategoriat, joihin tarkasteltavan perinneilmiön rajaas ja määrittely alustavasti perustuu. Hän turvautuu analogiseen tietoon, muista kulttuureista saatuun vertailuaineistoon, ja pyrkii sen avulla hahmottamaan tutkimuskohteita myös tilanteissa, jotka ovat hänelle aivan uusia.

7. Asymmetria eli tiedon ja arvopäämäärien epätasapaino kahden kulttuurin kontaktissa uhkaakin yleensä syntyä siitä, ettei tutkija kykene hahmottamaan kohtaamansa perinteen sisällä toimivia merkityksiä eikä sitä ainutlaatuisuutta, jonka hänen puhekumppaninsa niille antaa. Voidakseen ylipäänsä hallita tilannetta tutkija turvautuu usein hätäisiin luokituksiin ja yleistyksiin. Ellei hän miellä pelinavaustaan hypyksi tuntemattomaan, hän saattaa joutua palaamaan toiseen kulttuuriin teke­mältään retkeltä vain omien ennakkokäsitystensä kanssa.

8. Pragmaattinen tiedonintressi on välttämätön lähtökohta, ja tutkija määrää sen ehdot, ainakin aluksi. Koko kulttuuria ei voi tarkkailla eikä hallita, on aloitettava jostain. Mutta kenttätötilanteen perusongelma on vuoropuhelun aikaansaaminen tavalla, josta on hyötyä tutkittavaksi valitun perinneilmiön ymmärtämisessä. Tarvitaan siis puhekumppani. Tarvitaan kuuntelemisen metodi. Tiedonintressi on alistettava inhimillisen vuorovaikutuksen tarjoamien mahdollisuuksien reunaehtoihin.

9. Itse asiassa tiedon keruu on aluksi enemmän vuorovaikutuksen luomista kuin informaation saalistusta. Tavoiteltu informaatio toimii välineenä vuorovaikutuskentän hahmottelulle. Tutkija ja hänen puhekumppaninsa oppivat tuntemaan toisensa päällisin puolin ja oivaltavat ne aihepiirin rajat, joiden sisällä tullaan liikkumaan. Vuorovaikutussuhde ei siten ole mikä tahansa henkilösuhde vaan eräänlainen työso­pimus. Kes­kustelun teema ei ole tutkijan eikä puhekumppanin kannalta ainoa asia, josta he voisivat puhua, mutta työn edetessä se muuttuu siksi. Teema luo sen etiketin, jonka puitteissa keskustelussa toimitaan, ts. se antaa toiminnalle ennustettavuuden. Niinpä teeman laajennukset, jopa vaihdot, on tehtävä harkitusti ja keskustelun logiikkaa vaarantamatta.

10. Helposti jää huomaamatta, että tutkija pelkällä läsnäolollaan alkaa luoda uusia arvoja perinneyhteisössä. Asiat, joista hän kiinnostuu pysyvämmiin, alkavat näyttää arvokkailta, ja hänen oma käytöksensä usein vahvistaa oletusta, että yhteisöllä on jotain, jonka arvoa sen piirissä ei ehkä täysin ole tajuttu. Tutkijan kannattaa muistaa, että tiedon keruu on samalla tunteiden muokkausta ja arvojen käsittelyä. Vaatii diplomati­aa ja kypsää tutkimusetiikkaa, ettei tahtomattaan ajaudu ryöstäjän rooliin

ja löydä itseään ehkä aiheettomien mutta työtä haittaavien epäilysten verkosta.

11. Toisessa kulttuurissa kohdatun perinneilmiön hahmotus voi vaikeutua ja ymmärtäminen hidastua, jos tutkijan siihen soveltamat analogiat ovat vääriä tai huonosti soveltuvia. Orjallinen mukanatuodun tiedonintressin seurailu kostautuu yleensä melko nopeasti, ja tutkimus on vaarassa ajautua umpikujaan. Siksi on mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ryhdyttävä korjaaviin toimiin. Näistä yksi on se, että hypoteettinen ongelmanasettelu ja tutkittavan ilmiön rajausta tulkintayrityksistä puhumattakaan pidetään alun alkaen jonkin verran diffuusissa tilassa. Otaksutaan, etteivät lähtöoletukset välttämättä pidä paikkaansa tai että niitä joudutaan tarkistamaan suuntaan, joka ei ole ennalta arvattavissa. Pidetään avoinna myös mahdollisuus, että tutkimuskohde sisältää aivan uusia ulottuvuuksia, joita tutkijalla ei ole edellytyksiäkään kuvitella. Parempi on kestää tovi epävarmuutta ja herkistyä kuuntelemaan kuin ryntätä testaamaan hypoteesia, jonka soveltuvuudesta tutkittavaan perinneyhteisöön ei ole alustavaa tietoa.

12. Odottelu ja kuuntelu ei tarkoita suunnitelmatonta toimintaa eikä luopumista ongelmakeskeisestä tutkimusotteesta. Tutkimustyö on normaalisti niin kallista puuhaa sekä henkisesti että aineellisesti, ettei tutkijalla ole varaa jäädä odottelemaan otollisia oivalluksia tai onnekkaita haastattelutuokioita kovin kauaksi aikaa. Tosin antropologien suosima vaatimus vähintään vuoden varaamisesta perinneyhteisön kielen ja tapojen omaksumiseen tuntuu tarjoavan aikaresursseja riittämiin, mutta se ei ole ainoa tapa lähestyä toista kulttuuria. Voipa liioitellun verkkaisesta lähestymistavasta olla omat haittansakin. Se saattaa korostaa yksilöllisen sopeutumisen historiaa, jopa estää käymästä tutkittavaan asiaan.

13. Kovin verkkainen tutkittavan kulttuurin lähestyminen ei myöskään sovellu ryhmätyönä toteutettavaan projektitutkimukseen. On kuitenkin huomattava, ettei vuorovaikutuksen tehoa ratkaise siihen käytetty aika vaan intensiteetti, jolla tutkittavaan asiaan on voitu syventyä. On ilmiöitä, esimerkiksi juhlia ja rituaaleja, joita yhden tutkijan on vaikea dokumentoida. Niinpä intensiivinen dokumentaatio, jossa esimerkiksi tutkijaryhmä haastattelee, nauhoittaa, videoi ja valokuvaa jotain perinneilmiötä tehokkaasti mutta lyhyehkön ajan kerrallaan, voi tavoittaa jotain olennaista toisen kulttuurin todellisuudesta. Tärkeää on oikean asenteen ja vireen tavoittaminen, levollinen avoimuus, kuuntelu ja valppaus eteen tulevien havainnointi- ja kontaktimahdollisuuksien hyödyntämisessä. Mutkikkaiden ilmiöiden tallentamisessa dokumentaation toisto on tärkeämpi kuin yhdellä kertaa kentällä käytetty aika.

14. Siinäkin tapauksessa, että tutkijan mielessä jo ennalta pyörivä hypoteesi olisi periaatteessa oikea ja todennettavissa, se on arvoton niin kauan kuin sille ei saada tutkijasta riippumatonta, empiirislouneista vahvistusta. Juuri oikean hypoteesin todentamisessa vaaditaan poikkeuksellista herkkyyttä ja tarkkuutta. Perinneyhteisön jäsentä ei pitäisi provosoida sanomaan vain sellaista, mitä tutkija odottaa hänen sano-
van. Hänen tulisi saada esiin myös ne erot ja nyanssit, jotka poikkeavat tutkijan odotuksista. Niitä lähes aina on. Karkeasti vikaan menevät provokaatiot ovat helpompi tapaus, koska ne perinneyhteisön jäsen torjuu yleensä oitis. On kuitenkin torjuntaja, jotka perustuvat tietoiseen salailuun tai alitajuiseen torjuntaan. Niiden tunnistaminen helpottuu työn jatkuessa, kokemuksen ja aineiston määrän kasvaessa. Ongelma on lähinnä siinä, miten torjutun väittämän sisältämä oikea informaatio on sanoitettava, kun informantti ei siihen suostu tai kykene.

15. Tärkein operaatio on hyvän suhteen luominen johonkuhun perinneyhteisön jäseneseen. Turhaan ei antropologiassa puhuta avaininformantista. Hän on henkilö, johon tutkijalla on muita pysyvämpi luottamuksellinen suhde ja jonka kanssa keskustellen hän voi täsmentää ja tarkistaa myös muilta saatua tietoa. Onko avaininformantti myös jonkin perinteen spesialisti, riippuu olosuhteista ja tutkimusaiheesta, mutta melko usein näin on laita. Avaininformantti voi kasvaa esiin haastattelusuhteesta, joka on osoittautunut palkitsevaksi sekä tutkijalle että perinneyhteisön jäsenelle. Avaininformantti voi löytyä myös majapaikan isännästä tai emännästä, kun tutkija useita vierailuja paikkakunnalle tehdessään tavallaan sijoittuu maisemaan ja löytää oman lokeronsa, jonka perinneyhteisö tuntee ja hyväksyy. Oma merkityksensä on psykologisella adoptiolla: joku perinneyhteisön jäsen yksinkertaisesti hyväksyy tutkijan, ja heidän välilleen kehittyy myötämielinen ja lämminkin suhde, jollaista tutkijalla ei välttämättä tule olemaan perinneyhteisön muihin jäseniin.

16. Avaininformantin käytöllä on haittansa ja etunsa, joista jälkimmäiset kuitenkin painavat enemmän. Tutkija voidaan yhteisössä luokitella liian kiinteästi avaininformantin ystäväksi, mikä saattaa vaikeuttaa työskentelyä muiden perinneyhteisön jäsenten kanssa estämällä tai hidastamalla luottamuksen rakentamista yhä uusiin haastateltaviin. Tästä syystä avaininformantiksi ei normaalisti tulisi valita henkilöä, jonka asema yhteisössä on jotenkin kiistanalainen silloinkin, kun tutkija ei ole läsnä, ja joka pelkällä olemassaolollaan pikemmin jakaa yhteisöä ystäviin ja vihollisiin kuin toimii tutkijan luotettavuuden takuuhenkilönä. Toinen mahdollinen haitta on liiallinen tukeutuminen avaininformanttiin, jol-

loin tutkijalle ei muodostu kuvaa perinneilmiön vaihtelusta eikä erilaisista sitä koskevista tulkinnoista. Tästä syystä tutkimusstrategia tulisi aina rakentaa niin, että mahdollisuus työskennellä muiden kanssa pidetään avoimena avaininformanttia loukkaamatta ja että muita haastateltavia valitaan sekä avaininformantin suositusten perusteella että ilman niitä.

17. Haittoja verrattomasti painavampi etu on kuitenkin siinä, että tutkija saa näköalapaikan tutkimaansa kulttuuriin yhtenäisen perinnejärjestelmän kautta. Varmin tie 'toisen' todellisuuden tavoittamiseen on yhden yksilön perinnejärjestelmän opettelu ja tuntemus varsinkin tutkimusprosessin alku- ja syventämisvaiheissa. Orientoiva yleiskeruu monelta henkilöltä on paikallaan ja lähes välttämätön ensi askel tilanteissa, joissa esitieto tutkimuskohteesta on vähäistä tai puuttuu. Yleiskeruun tuottama tieto on kuitenkin hajanaista ja sisältää ristiriitaisuuksia, joiden tunnistaminen voi olla alussa vaikeaa. Tietoa on myös niin vähän, ettei sen avulla pysty vielä puhumaan yhteisön perinnejärjestelmästä. Eteen tulee tiedon syventäminen, jossa ei ole kysymys pelkästään informaation määrällisestä lisäyksestä. Kysymys on myös ja nimenomaan informaation näkemisestä systeeminä, jossa merkitseviä eivät ole pelkästään erilliset tiedot sinänsä vaan myös niiden asema ja suhteet muihin tietoihin, edelleen niiden mahdollinen variaatio, niihin kohdistuvat tunteet ja arvostukset, ts. koko psykososiaalinen tausta. Käsityksen muodostamisen perinnejärjestelmästä voi hyvin alkaa yhden yksilön hallinnassa olevasta perinteestä tai jopa sen osasta, jos tutkimuksen kohdenus johonkin alueeseen, kuten tiettyyn perinnelajiin ja sen kontekstiin, on jo tapahtunut. Työskentely avaininformantin kanssa on tällöin luonteva ratkaisu.

18. Avaininformantin kanssa on syytä pyrkiä 'tiheään' ja aukottomaan dokumentointiin, mikä tarkoittaa keskustelemista samasta aiheesta useammin kuin kerran ja kaiken keskustelun tallentamista esim. ääni- ja/tai videonauhaan, milloin se vain suinkin on mahdollista. Tutkijan ei kannata luottaa muistiinsa. Tuttuuden illuusio antaa väärää varmuuden tunnetta, jonka pettävyys paljastuu viimeistään kirjoitustilanteessa. Tarkan dokumentaation puutteessa tutkija alkaa muistinvaraisesti paikata aukkoja ja saattaa sepittää informantin kanssa käymistään keskusteluisia rekonstruktioita, joiden oikeellisuutta ei enää voi tarkistaa. Kenttätyö on myös sen verran rasittavaa, että arvokasta informaatiota voi solua tutkijan ohi hänen sitä edes tajuamattaan. Hyvä äänite tai videodokumentti säilyttää informaation ehyenä tavalla, joka voi kirjoitushetkellä jopa yllättää tutkijan. Tutkijan itsensä tuottama dokumentti voi sisältää

informaatiota, jonka arvoa hän ei kenttätöytäpahtumassa vielä huomannut tai tajunnut.

19. Ennen kaikkea tiheä aineisto ja laadukas dokumentaatio estävät tutkijaa sortumasta valkoiseen valheeseen eli sepittämästä kirjoituspöydän ääressä jotakin, joka perustuu enemmän muistikuvien jälkitulkintaan kuin itse aineistoon. Juuri tässä on antropologisen metodin heikko kohta, kun siinä ei vaadita arkistoja eikä tutkijasta erillään olevia dokumentteja. Tutkijan ideat ja informantin maailma sekoittuvat syntyvässä monografiassa mylläköksi, jota on lähes mahdotonta kriittisesti seuloa. Antropologisen kirjoittamisen ja vakuuttamisen problematiikkaa pohtivassa keskustelussa ei tähän aineistokysymykseen, ts. lähteen ja päätelyn erottelumahdollisuuteen, ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Ei ole pohdittu hyvän dokumentin kykyä jatkaa elämäänsä syntyvästä tutkimuksesta irrallaan, joko esitetyn tutkimuksen tarkistuspisteenä ja jopa tutkimuksen replikoinnin eli toiston mahdollistajana tai sitten aivan uusien tutkimusten aineistona. Ei ole myöskään pohdittu audiovisuaalisten ja tekstuaalisten eli kirjoittamalla syntyvien lähteiden välisiä eroavuuksia. Antropologisen metodikritiikin runsaudesta huolimatta kysymys 'toisen' kulttuurin oman äänen esiin saamisesta on ollut vaarassa unohtua. Käydystä keskustelusta huolimatta antropologi toimii edelleenkin suotimena, jonka kautta kaikki tieto uhkaa välittyä, eikä toiselle kulttuurille anneta oratio rectan mahdollisuutta. Suorat sitaattit informantin puheesta ovat antropologiassa jopa harvinaisuuksia, kuten Dennis Tedlock kaunopuheisesti osoittaa. Vahva tutkimustraditio on pyrkinyt kätkemään informantin persoonallisuuden, jopa hänen kykynsä ajatella ja puhua. Sen sijaan on operoitu epämääräisillä kollektiiveilla, joista vain antropologi on olevinaan selvillä.

20. Perinnejärjestelmää hahmotettaessa on muistettava, että nimenomaan samalta henkilöltä saadut saman asian toisinnot ovat arvokkaampia kuin eri henkilöiltä hankitut, ainakin aluksi. Yhden ihmisen tajunnassa havaitsemismallien, kielellisten valmiuksien, tietoaisten, asenteiden, tunteiden ja arvojen voi olettaa toimivan järjestelmänomaisesti toisiaan säädellen, ts. luonnollisen järjestelmän tavoin. Voimme luottaa järjestelmän toimivuuteen, vaikkemme tuntisikaan kuin murtoosan järjestelmän sisäisistä säätelymekanismeista ja sen aineiden suhteista ja kytkennöistä. Niinpä siinäkin tapauksessa, että dokumentoinnissa on keskitytty vain johonkin perinteen lohkoon, esimerkiksi tiettyyn rituaaliin ja informantin keskeiseen rooliin siinä, tutkijalle välittyvän tiedon säätelyssä on mukana yksilön koko perinnejärjestelmä, kokemus ja maailmankuva, myös niiltä osiltaan, jotka eivät dokumentaation aikana

tule edes puheeksi. Toistoihin pyrkivän tiheän dokumentoinnin mielekkyyttä on kuitenkin tietoisesti varjeltava. Asioiden uudestaan esille ottaminen on perusteltava keskustelun logiikasta käsin tai hätätilassa ulkoisella tekijällä, esimerkiksi uudella kuulijalla tai toisella tallennusvälineellä niin, ettei esimerkiksi laulaja ala epäillä laulaneensa jotenkin huonosti.

21. Yhden informantin perinnejärjestelmän sisällä esiintyvä tietyn perinneilmiön, esimerkiksi itkuvirren tai eeppisen laulun, variaatio antaa aivan uusia mahdollisuuksia tutkia luonnollista variaatiota. Sen muodot ja rajat ovat toiset kuin tietyn perinneyhteisön piirissä tai jollakin alueella tavattavan variaation, vaikka näidenkin tutkimus mahtuu määräehdoin luonnollisen variaation käsitteen piiriin. Kiinnostavaa on vertailla yksilön, ryhmän ja alueen piirissä esiintyvää saman ilmiön variaatiota silloin, kun on huolehdittu siitä, että ryhmä ja alue täyttävät luonnollisuuden ehdon eli että niiden jäsenillä tai osilla on mahdollisuus sisäiseen kontaktiin ja perinteen toistuvaan vaihtoon. Yksilön perinnejärjestelmän kohdalla tämä luonnollisuuden ehto täyttyy aina.

22. Jo kaiken tiedon saaminen kulkemaan yhden perinneyhteisön jäsenen tajunnan kautta on tae siitä, että informaation puutteet ja ristiriidat, joita varmasti aina esiintyy perinteen parhaillakin spesialisteilla, eivät aiheuta kommunikatiivisia katkoksia. Perinnejärjestelmä voi toimia niistä huolimatta. Ilman yhden yksilön tiedon ja osaamisen hyvää tuntemusta jollakin osa-alueella (esimerkkinä vaikkapa perinnespesialistin repertoaarin hallinta hänelle keskeisen perinnelajin osalta) on vaikea muodostaa kuvaa perinnejärjestelmästä myöskään muiden informanttien kohdalla. Tuo tuntemus tarvitaan ikään kuin tukikepiksi, jonka varaan muu tiedon syventäminen rakentuu.

23. Kuvan muodostamisen koko yhteisön perinnejärjestelmästä voi siis tutkimuksen alussa lykätä tuonnemmaksi. Yksilön perinnejärjestelmän erikoisuudet, ansiot ja puutteet, mahdolliset ristiriitaisuudet ym. tulevat kuitenkin näkyviin vasta vertailussa ja tuota vertailua ei voi edes käynnistää haastattelelman myöskin muita perinneyhteisön jäseniä. Tästä syystä myös yleiskeruun hakuammunnan luonteista haastattelua on tarpeen jatkaa avaininformantin kanssa tapahtuvan työskentelyn ohessa. Se antaa viitteitä, joita voi hyödyntää, kun etsii sopivaa vertailuaineistoa ja uusia työkuoppaaneita systeemi luonteiseen syventävään työskentelyyn.

24. Hahmottaessaan tiettyä perinnejärjestelmää tutkija käyttää heuristisena tukena muista yhteyksistä tai muista kulttuureista peräisin olevaa

tietoa samasta tai lähisukuisesta perinneilmíöstä. Tällainen vertailuaineisto on fenomenologista eikä sillä sellaisenaan ole systeemiluonneta, ts. sen koostumus on sattumanvarainen eikä sen tarvitse toimia tositilanteessa. Tutkijan on syytä pysytellä selvillä siitä, missä kulkee hänen havainnoimansa elävän tai luonnollisen variaation ja hänen muistissaan olevan fenomenologisen vaihtelun raja. Jos hän esimerkiksi kirjoitusvaiheessa ylittää tuon rajan kuvatessaan toimivaa perinnejärjestelmää, hänen kuvaustaan voi pitää vain fenomenologista variaatiota, ei elävää systeemiä koskevana. Elävän systeemin rajoissa pysyttely avaa puolestaan tien hypoteeseihin, jotka koskevat mahdollista mutta ei todettua variaatiota. Systeemi mallintaa vaihtelun muodot ja rajat jo silloin, kun aineistoa on riittävästi, eikä aineistoa tarvita kaikista mahdollisista tapauksista.

25. Tutkijan ja informantin välinen vuorovaikutus on metodologian kannalta ydinkohta. Sen muotoa ja kehitystä on syytä havainnoida siinä kuin tutkittavaa perinneilmíötäkin, koska se vaikuttaa syntyvään tutkimusaineistoon. Oppimistapahtumat ovat usein odottamattoman voimakkaita. Informantti yllättyy tutkijan kyvystä ottaa esille sekä olennaisia että vaikeita asioita, tutkija taas voi hämmästyä sitä, kuinka pitkälle hän voi keskustelussa mennä lähes oppitermein. Vuorovaikutusta leimaakin ennen pitkää ammattimaisuus: informantti on puheena olevan perinteen erikoistuntija ja siten periaatteessa tutkijan tasolla myös hienosyisen analyysin kysymyksissä. Tutkija ei ehkä pysty esittämään puheena olevaa perinnettä, mutta hän pystyy keskustelemaan siitä erityistiedon tasolla, jonka perinneyhteisössä hallitsee vain spesialisti. Tutkijan kannattaa ottaa esille myös tutkimuksensa vaikeita ydinongelmia pelkäämättä ylittävänsä puhekumppaninsa ymmärtämiskyvyn. Liikutaanhan alueella, jolla paras tai ainakin toimiva tieto ja taito on juuri tämän hallussa. Parempi kysyä kuin arvailla kirjoitusvaiheessa asioita, joista olisi voinut keskustella informantin kanssa.

26. Intensiivinen ja pitkäkhön ajan jatkuva vuorovaikutus luo toisinaan tilanteen, jossa termi 'informantti' alkaa tuntua riittämättömältä. 'Puhekumppani' on astetta parempi, kunhan muistetaan, että on kysymys 'työsopimuksen' säätelemästä keskustelusta. 'Kanssatutkijasta' (co-researcher) voi puhua silloin, kun tutkimus etenee symmetrisesti, sekä tutkijan että perinneyhteisön jäsenen vaikuttaessa sen kulkuun niin antavana kuin saavana osapuolena. Voi sanoa, että tuossa prosessissa tutkija vähin erin kouliintuu tietyn perinnelohkon ammattilaiseksi informantin puolestaan omaksuessa myös tutkimuksellisen näkökulman omaan perinteeseensä. Metaforaa ei tarvitse rasittaa, mutta on realistista ottaa

huomioon informantin kyky oivaltaa tutkijan tarkoituksia kenttätötilanteessa. Se on jopa parempi kuin tutkijan kyky hallita tutkimaansa perinneilmiotä myös sen usein kompleksisen oheisaineiston osalta. Myös työmotivaation säilyttämisen kannalta informantin kouliintumisella kanssatutkijaksi on merkitystä. Se että vuorovaikutus helpohkosti intensivistyy, perustuu osaksi työtilanteen marginaalisuuteen kummankin osallistuvan kulttuurin kannalta. Kenttätötilanteessa syntyy uutta ja 'yhteistä' tietopääomaa tutkijan ja informantin välille. Lisäksi puhutaan asioista tavalla, joka poikkeaa niin tiede- kuin perinneyhteisön sisäisestä viestinnästä.

27. Tässä ei ole tarpeen syventyä tutkija/informantti -suhteen erityistapauksiin, kuten siihen, että määräehdoin tutkija voi olla perinneyhteisön jäsen. Psykologisesta adoptiosta voi tulla sosiaalinen, mutta pitkään, vuosikymmeniä kestävä työperiodi ei häivytä tutkijan etäisyyttä perinneyhteisöön kokonaan, sillä se on hänen toimintansa edellytys. Vastaavasti jäsenestä tutkijaksi emansipoituminen luo perinneyhteisön jäsenelle tutkijalle tyypillisen etäisyyden, joka perustuu viime kädessä tiedeyhteisön normien ja arvojen sisäistämiseen. 'Go native' -ilmiö taas edustaa käänteistä kehitystä: tutkija samastuu tutkimaansa yhteisöön siinä määrin, että linkki tiedeyhteisöön katkeaa ja julkaisutavoitteiden ym. sijaan tulevat muut päämäärät. Muuan erikoistapaus on se, että tutkija toimii omana informanttinaan käyttäessään aineistona omaa perinnettään ja kokemusmaailmaansa. Ongelmana voi tällöin olla lähteen eli erillisen dokumentin luominen. Roolisuhde tutkija/informantti on tässäkin tapauksessa formalisoitavissa esimerkiksi siten, että tutkija järjestää 'haastattelun' itsensä kanssa.

28. Vaikeus toiseuden tavoittamisessa on meissä itsessämme. Emme osaa herkistyä oikealla tavalla kuuntelemaan vieraan kulttuurin ääntä, emme ota riittävän vakavasti sen perusluonteista erilaisuutta, jopa tuntemattomuutta. Olemme helposti arroganteja tai ylimielisiä tai sitten yksinkertaisesti laiskoja. Hyväksymme helpot selitykset pitkospuiksi emmekä jaksaa jäädä etsimään pintaa syvemmällä olevaa erilaisuutta. Kuitenkin vaistoamme vieraan todellisuuden läsnäolon: se on kaikkialla, ihmisten sisäistämässä luokituksissa, havaintomalleissa, kognitiivisissa kartoissa, yhtä hyvin aineellisella kuin henkisellä puolella, yhtä lailla tiedostetun käyttäytymismuodon kuin automaattiseksi muuttuneen reaktiomallin alueella. Minun ja 'toisen' itsestäänselvyydet voivat olla tyystin erilaisia, ja koska ne usein eivät nouse edes tietoisuuteen, olemme ymmällä, vaikka ehkä peittelemme tätä. Silloinkin kun olemme samaa mieltä, on mahdollista, että prosessoimamme merkitykset jäävät jolta-

kin osalta täysin erilaisiksi, koska kytkemme asioita toisiinsa eri tavalla. Nämä vaikeudet on parempi muistaa kuin unohtaa, jos tavoitteena on syvällisempi 'toisen' ymmärtäminen.

29. Tutkijan ja perinneyhteisön jäsenen keskustelua ei pidä käsittää pelkästään yritykseksi luoda yhteinen kieli kulttuurisessa marginaalissa tapahtuvaa työskentelyä ja vuorovaikutusta varten. Metodologisesti tärkeä perusero tutkijan ja informantin välillä on siinä, että tutkija hahmottaa koko ajan analyttistä kuvausta, kun taas perinneyhteisön jäsen prosessoii merkityksiä. Informantin maailma on tutkijalle hypoteettinen, ei todellinen. Hän tuntee sitä vähän, oppii jonkin verran lisää mutta ei koskaan varsinaisesti sisäistä vieraan kulttuurin koko massaa eikä rakenteita. Tutkija pyrkii tajuamaan 'toisen' maailmaa eräänlaisena kiinnostavana mutta ei erityisen vakavasti otettavana mahdollisuutena, jota hän yrittää ottaa haltuunsa analyttisen kuvauksen avulla. Vaikka tutkija tässä työssä hyödyntää oman kulttuurinsa käsitteistöä, hypoteettisuus ei kuitenkaan vaihdu todentuntuiseksi, koska tutkijan ei tarvitse selviytyä elämästä oppimansa varassa. Hänen ei tarvitse oman vierasta kulttuuria huomioon ottavan selviytymisstrategiansa lisäksi ripustaa koko olemassaoloon hankkimansa tiedon tai luonnostelemansa kuvausmallin varaan. Tämä on yksi puoli tutkijan etäisyyttä ja välineellisyyttä, johon ei kuulu eksistentiaalinen samastuminen vieraaseen kulttuuriin.

30. Perinneyhteisön jäsenen kannalta keskustelutilanne on olennaisesti toisenlainen. Hän pyrkii viestimään tutkijalle todellisuutta, joka koko painollaan ohjaa häntä ja josta hän on eksistentiaalisesti riippuvainen. Mistä tahansa kulttuurin yksityiskohdasta puhuttaessa informantin tajunnassa on läsnä valtava oheistieto ja kokemusmallisto, joka ei välttämättä tule edes puheeksi ja joka tutkijalta puuttuu lähes kokonaan. Lisäksi tällä aineistolla on totuusvalööri, jonka puolesta informantin on taisteltava mutta johon tutkija tyytyy suhtautumaan diplomaattisesti. Jos tutkija alkaa kysellä jonkin eriskummaisen väitteen tai tavan kohdalla, uskotaanko näin todella tai onko tavalla todella väitetty seuraus, hän asettaa informantin vaikeaan tilanteeseen. Informantti huomaa, ettei tutkijan ole helppo uskoa tiettyyn asiaan, mutta hänelle ei ole selvää, miksi juuri tuo asia vaatisi lisäperusteluja, kun monet muut eivät vaadi. Yhteisön jäsenen sisäistämän perinnejärjestelmän kannalta ongelmaa ei ole, sillä asioiden väliset kytkennät yhtäältä ja eksistentiaalinen riippuvuus perinnekulttuurista toisaalta takaavat 'omituisuuden' uskottavuuden ja funktionaalisuuden, vaikka se on kadoksissa ja jää kadoksiin tutkijalta, jolta puuttuu tietoa järjestelmän sisäisistä kytkennöistä ja jolle perinnekulttuuri on perimmältään hypoteettinen.

31. Hieman sentimentaaliset yritykset samastua vieraaseen kulttuuriin tai tehdä 'osallistumisesta', 'osallistuttamisesta' ym. metodologian avainsana eivät ole ratkaisseet toisen kulttuurin tavoittamisen ongelmaa. Epistemologisesti niiden perustelu on jäänyt hataraksi. Empatian lisääjinä niillä on voinut olla myönteistä vaikutusta, mutta metodologisesti olennaista on, että empatiaakin on tutkimustilanteessa säännösteltävä. Toisin sanoen tutkijan rooli jää välineelliseksi, vaikka se persoonallisten kontaktien tasolla osoittautuisi kuinka palkitsevaksi ja katsomuksia muovaavaksi tahansa. Tämä ei merkitse sitä, että tutkijan rooli olisi jottenkin defekti tai kykenemätön. Tutkimuksen käytäntö vain edellyttää tiettyä etäisyyttä, operatiivisuutta ja strategioiden hallintaa. Tutkijan yksi työkalu on 'vieras silmä', joka näkee, hahmottaa ja kyselee esiin tutkittavan kulttuurin itsestäänselvyudet ja automaattiset reaktiomallit, joita perinneyhteisön jäsen ei välttämättä edes havaitse mutta joista hän on valmis keskustelemaan, kun ne tehdään hänelle näkyviksi.

32. Havainnollistettakoon lopuksi edellä sanottua kaaviolla. Se kuvaa todellista tutkimustilannetta, jossa tutkijan ja informantin lisäksi paikalla on kolmas tekijä, oheistutkija ja kääntäjä. Kyseessä on meneillä oleva tulunkielisten suullisten eeposten tutkimus Etelä-Intiassa. Tutkimusasetelmaan kuuluu pari muutakin henkilöä, mutta selkeyden vuoksi pelkistän sen 'laulajan' (A), 'avustajan' (B) ja 'analyytikon' (C) rooleihin. Sovellan Vincent Crapanzanon hyödyllistä termiparia 'primaaridialogi' ja 'varjodialogi', jotka osoittavat paitsi itse kuultavissa olevaa keskustelua myös niitä tiedon ja kulttuurin alueita, joiden kanssa 'keskustelu' samanaikaisesti myös käydään.

Muutama sana itse tutkimuksesta. Laulaja on eteläisessä Karnatakassa Belthangadin alueella asuva riisinviljelijä Gopala Naika, joka tuntee useita eepoksia mutta on erityisesti keskittynyt Siri-eepokseen ja maaliskuulle osuvana täydenkuun yönä Nidgalin temppelientällä suoritettavan naisten Siri-rituaalin johtamiseen. Siri on eepoksen päähenkilö, areka-puun kukinnosta satavuotiaalle lapsettomalle vanhukselle syntynyt tytär, jonka elämäntarina ja lasten kohtalot muodostavat monipolvisen kertomuksen. Eepoksen laulaminen kesti seitsemän päivää (noin 24 nettotuntia). Esitys tallennettiin sekä video- että ääninauhaan joulukuussa 1990. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Gopala Naika lauloi koko eepoksen, sillä yleensä siitä esitetään vain joitakin jaksoja esimerkiksi riisinviljelyn yhteydessä työlauluna tai erityisten Siri-possessorituaalien osana, joista Nidgalin juhla on tärkein. Vaikka kyseessä oli ensimmäinen koko eepoksen yhtäjaksoinen laulanta, oli olemassa varhempi, saneltu versio, jonka merkitsi muistiin tohtori Chinnappa Gowda Mangaloren yliopistosta noin kuuden kuukauden aikana toimiessaan

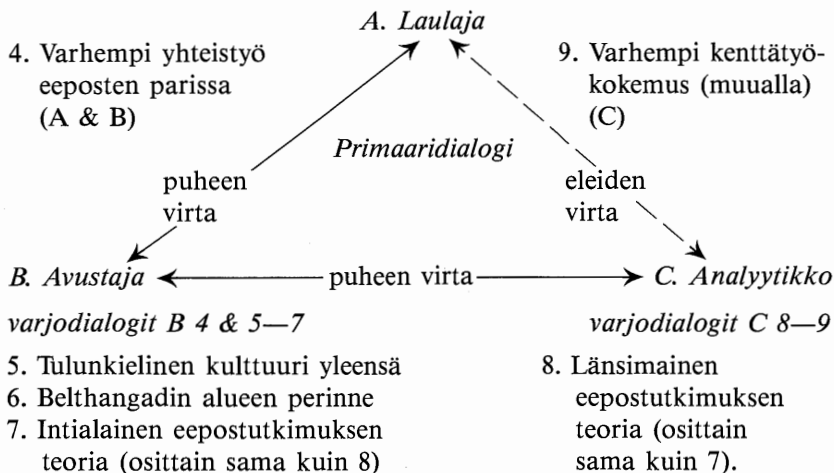
seudulla opettajana vuonna 1986. Hän on kaavion 'avustaja', äidinkieltään tulun puhuja, kuten laulajammekin, ja väitellyt Belthangadin alueen possessorituaaleista. Kaavion C tarkoittaa tämän kirjoittajaa. Käyttämämme triangelimenetelmä toimii siten, että laulaja saa keskittyä laulantaan haluaminaan noin 40—80 minuutin jaksoina. Tauoilla käydään lyhyitä sisältöä koskevia keskusteluja, mutta varsinaiset haastattelut tapahtuvat vasta eepoksen tultua kokonaan lauletuksi. Niissä C tekee englanniksi kysymyksen, B muotoilee sen tuluksi, A vastaa, B antaa lyhyen tiivistelmän vastauksesta englanniksi ja C tekee seuraavan kysymyksen. Laulanta ja haastattelut nauhoitetaan sekä video- että ääninauhaan, myöhemmin ne litteroidaan ja käännetään tarkasti varsinaista analyysia varten. Silti itse haastattelutilanteessa on päästy jo varsin syvälle eepoksen tuottamisen ja esitystekniikan ongelmiin.

Esimerkissämme on siis kysymys kaksivaiheisesta primaaridialogista. Varjodialogit osoittavat niitä todellisuuksien ulottuvuuksia, joilta keskustelu hakee aineksensa. Rituaalikontekstissa tekniikka on tietenkin toinen. Tutkijat eivät vaikuta tapahtumien kulkuun, eikä itse laulajaa häiritä haastatteluin. Sen sijaan Siri-kultin jäseniä on haastateltu seremonioiden tauoilla.

Dialoginen kenttätö (rituaalisen kontekstin ulkopuolella)

1. Tulujen kulttuuri: merkitysten rakentamisen primaari kenttä
2. Laulajan sisäistämä perinnejärjestelmä
3. Laulajan eeposrepertoaari ja kompetenssi

varjodialogit A 1—3 & 4

Tämän perusasetelman toistuminen on luonut työyhteisön, jossa tutkijan ja informantin raja on alkanut madaltua. Kyseessä on todella asiantuntijuuteen ja keskusteluun perustuva tiedonmuodostus, joka mahdollistaa laulajan todellisuuden pitämisen kaiken lähtökohtana. Tutkijat eivät omi informantin repliikkejä kirjoittaessaan, vaan tämä saa puhua omalla äänellään. 'Toisen' kulttuurin todellisuus alkaa välittyä lukijalle, lukipa hän analysoivaa tekstiä, johon lomittuu laulajan repliikkejä, tai itse eeposta. Kontekstin rikkaus välittyy ehkä parhaiten videonauhalla. Silti tutkijoiden osuus ei ole vähäinen, sillä he kokoavat ja järjestävät kaiken, tavallaan luovat eepoksen.

33. Voidaan tietysti huomauttaa, ettei dialogi voi olla erityisen syvällistä, jos informantti ja tutkija eivät puhu samaa kieltä. Esimerkissämme juuri tulun taidon puute näytti tekevän 'avustajan' välttämättömäksi. Itse asiassa kielen eroja on aina, myös A:n ja B:n välillä, varjodialogien erilaisuuden vuoksi. Dialogi leikkaa kapean viipaleen todellisuudesta, muotoilee sen dokumenteiksi, jotka alkavat elää omaa elämäänsä, avoinna myös muille kuin niiden ensimmäisille käyttäjille. Olisi mahdollista poimia esimerkkejä 'työsopimuksista', jotka perustuvat intensiivisempään ja yllä olevaa psykologisesti kattavampaan henkilösuhteeseen siinä mielessä, että informantin ja tutkijan välillä vallitsee ystävyysuhde ja yhteydenpito, jota tutkimuksen valmistuminen ei katkaise. Niissäkin näkyvä perusasetelma on kuitenkin varsin samanlainen: ymmärtämisen syvällisyys tunteen tasolla ei ota kääntyäkseen tieteen kielellä ilmaista- vaksi informaatioksi.

KIRJALLISUUTTA

- CLIFFORD, JAMES 1988: *The Predicament of Culture. Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*. Cambridge.
- CRAPANZANO, VINCENT 1980: *Tuhami. Portrait of a Moroccan*. Chicago.
- 1990: On Dialogue. *The Interpretation of Dialogue*. Toim. TULLIO MARANHÃO. Chicago.
- CROWELL, STEVEN C. 1990: Dialogue and Text: Re-marking the Difference. *The Interpretation of Dialogue*. Toim. TULLIO MARANHÃO. Chicago.
- FREILICH, MORRIS (toim.) 1970: *Marginal Natives: Anthropologists at Work*. New York.
- HOLY, LADISLAV & STUCHLIK, MILAN 1983: *Actions, Norms and Representations*. Cambridge.
- HONKO, LAURI 1977: The Role of Fieldwork in Tradition Research. *Ethnologia Scandinavica* 1977.
- 1984: Tyhjät tekstit, täydet merkitykset: folkloren transformaaleista merkityksistä. *Sananjalka* 26.
- 1990: Folkloreprosessi. *Sananjalka* 32.

- HONKO, LAURI 1992: Oral Epics and Worldview. Esitelmä ISFNR:n kongressissa Innsbruckissa heinäkuussa 1992.
- MARCUS, GEORGE E. & FISCHER, MICHAEL M. J. 1986: *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human Sciences*. Chicago.
- PEACOCK, JAMES L. 1986: *The Anthropological Lens. Harsh Light, Soft Focus*. Cambridge.
- RAJAMÄKI, MARIA 1992: Näkökulma dialogiseen antropologiaan. Painamaton seminaari-esitelmä. Folkloristiikka/Turun yliopisto.
- TEDLOCK, DENNIS 1979: The Analogical Tradition and the Emergence of a Dialogical Anthropology. *Journal of Anthropological Research* 35.
- 1983: *The Spoken Word and the Work of Interpretation*. Philadelphia.

LAURI HONKO: *On dialogic field methodology*

Commonplace statements about the cultural marginality of fieldwork and the need to 'participate' in the cultural processes to be studied have not solved the fieldworker's problem. Anthropological tradition has for a long time favoured methods of silent observation over verbal engagement in creating data. The personal element has been almost excluded, as if the informants were not competent to possess analytically relevant views about cultural phenomena which they maintain. The informants have been silenced and transformed into collective entities known and defined only by the anthropologist. The present article joins in the discussion on dialogic anthropology which favours visible and audible intellectual exchange between the interlocutors, the researcher and the informant (or co-researcher). The description of a cultural reality is not possible without the active engagement of the research partner. The definitions given by him/her should remain intact for publication. This approach takes the 'otherness' of the culture studied seriously and assumes cultural phenomena which are basically unknown and in need of careful documentation. It aims to create dependable documents, preferably audiovisual, not only of studied phenomena but also of dialogues concerning them. Such documents will have a life of their own and will also be used by persons other than the collector. They save us from the pitfalls of failing memory and all-too-creative reconstruction of dialogue. They also preserve details which the fieldworker was able to perceive and understand only afterwards.

The present article is written in the form of practical guidelines for fieldwork. The topics touched upon include: How to avoid asymmetries in the dialogue between the two cultures, the scholarly and the traditional one? What is the nature of interaction: personal relationship or formalized 'working contract'? What is the role of the key informant? How do we reach traditional phenomena as a living system? What is the nature of 'thick' documentation? How to study variation? What is the role of analogic comparisons? On what premises is a joint analysis by the researcher and the performer possible?

The scholar from outside may use his 'foreign eye' and make cultural features visible to the informant. He may crossbreed his analytic categories with classifications suggested by the informant. Yet his approach to the culture of the 'other' will always remain hypothetical and without full dependence upon those cultural facts he perceives and describes. Where the scholar operates with analytic terms, the informant processes true meanings with the full weight of reality.

The article concludes with an example from fieldwork on oral epics in southern India. The terms 'primary' and 'shadow dialogue' are utilized to analyse the conversation between 'singer', 'field assistant' and 'analyst', each having different sets of shadow dialogues which provide material for the pool of information being created jointly.

